

7. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження / С. Д. Максименко. – К.: НДІП, 1990. – 239 с.

The article addresses the issue of identification of the components of psycho-physiological state of teenagers. The components of psycho-physiological state were identified as psychological component, autonomic component, and neurodynamic component. Integrated assessment of psycho-physiological state of teenagers was developed. Due to the assessment five levels of psycho-physiological state of teenagers were identified.

Keywords: psycho-physiological state of the organism, integrated assessment of psychophysiological state, heart rate variability, the properties of basic nervous processes, functional health.

Отримано: 5.03.2012 р.

УДК 159.923.2

С.Й.Гаваші

Індивідуально-психологічні передумови ефективної діяльності студента

У статті здійснено спробу теоретичного аналізу проблеми ефективної діяльності студента і вказано індивідуально-психологічні передумови даного процесу.

Досліджувались основні чинники впливу на формування особистості студента в процесі навчання: психічні процеси, стани, а також індивідуально-психологічні особливості.

У статті розкривається поняття “академічна успішність”; виділяються психологічні чинники академічної успішності, аналізуються результати дослідження психологічних чинників успішності студентів.

Розглядається особистість студента як суб’єкта ефективної навчально-професійної діяльності.

Ключові слова: особистість, самоактуалізація, здібності, студент, ефективність.

В статье предпринята попытка теоретического анализа проблемы эффективной деятельности студента и указано индивидуально-психологические предпосылки данного процесса.

Исследовались основные факторы влияния на формирование личности студента в процессе обучения: психические процессы, состояния, а также индивидуально-психологические особенности.

В статті розкривається поняття “академічна успішність”; виділяються фактори академічної успішності, аналізуються результати дослідження психологічних факторів успішності студентів.

Розглядається особистість студента як суб'єкта ефективної навчально-професійної діяльності.

Ключові слова: особистість, самоактуалізація, здібності, студент, ефективність.

Постановка проблеми дослідження. У дослідженнях останніх років вивчалися психолого-педагогічні умови формування світогляду в цілому й окремих його компонентів в учнівській молоді: наукового світогляду (Ю.Руденко, Є.Дурманенко, В.Халамендик); наукової картини світу (Н.Нетребко); світоглядних знань (Л.Корміна, Н.Шахирєва); морально-естетичного світогляду (О.Опалюк); духовного світу (А.Фасоля); світоглядної культури (О.Шаповал).

Об'єкт: психологічні особливості становлення внутрішнього світу студента.

Предмет: індивідуально-психологічні передумови ефективної діяльності студентів.

Метою даної статті є визначити основні чинники впливу на ефективну діяльність студента.

Відповідно до мети роботи визначено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз досліджень індивідуально-психологічних передумов ефективної діяльності студента.
2. Проаналізувати особливості впливу соціального оточення на особистість студента.

Результати теоретичного аналізу проблеми дослідження. Сучасна вища школа користується великим авторитетом у всьому світі як найдемократичніша і загальнодоступна, яка дає спеціалістам сучасну наукову освіту і різносторонню підготовку. Серед наукових дисциплін і всієї підготовки спеціалістів з вищою освітою важливе місце належить психології вищої школи. Науковий зміст цієї дисципліни складає необхідну частину теоретичного і практичного арсеналу сучасного викладача і керівника вузу. Для прискорення темпів прогресу в усіх сферах життя необхідно забезпечити виховання та навчання всебічно розвинених і професійно підготовлених людей.

Термін “студент” має латинське походження і в перекладі українською мовою означає людину, що старанно працює, навчається, тобто оволодіває знаннями. Завдяки спільному виду

діяльності – учінню, спільному характеру праці студенти утворюють певну соціально-професійну групу, провідною функцією якої є набуття відповідних знань та умінь у галузі обраної професії, навичок самостійної творчої діяльності.

За віковим критерієм студентство відноситься до юнацького періоду як певного етапу між дитинством та дорослістю.

Як вікова категорія студентство співвідноситься з етапами розвитку дорослої людини і є перехідною фазою від дозрівання до зрілості (Б. Г. Ананьєв). Як соціальна категорія, студентство характеризується професійною спрямованістю і відношенням до майбутньої професії (А. А. Вербицький).

Е.Ф.Зеєр зазначає, що спрямованість характеризується системою домінуючих потреб і мотивів та виділяє компоненти професійної спрямованості: мотиви (наміри, інтереси, схильності); ціннісні орієнтації (зміст праці, зарплата, кваліфікація тощо); професійну позицію (ставлення до професії, настанови, очікування і готовність до професійного розвитку); соціально-професійний статус.

Вивчення природи людських уявлень має філософське підґрунтя (Платон, Аристотель, Є. Бистрицький, В. Нестеренко, В.Петрушенко). Передумовою будь – якого процесу творення є образ (Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, С. Смирнов). Образ є не лише передбаченням кінцевої мети процесу та його втіленням результатом у вигляді матеріального або ідеального продукту, він є також регулятором процесу творення (Н. Завалова, В. Пономаренко).

Студентство відкриває новий світ переживань, захоплень. Одним з таких шляхів є розвиток творчого потенціалу. На думку Д. Елкінда, абстрактно – теоретичне мислення студента дозволяє йому не тільки оцінювати уявлення стосовно себе, а й інших осіб щодо власної особи. Однак, суттєвою складністю для підлітка є необхідність диференціювати об'єкти, на які спрямовується мислення інших людей та власне. Окрім цього, психофізіологічні особливості розвитку індивіда сприяють центрації підлітка саме на власному “Я”. Втім, підліток стає жертвою ілюзії – турботливості про зовнішній образ “Я”, і як наслідок, помилкове припущення щодо наявності пильної уваги до його зовнішності з боку інших осіб.

Серед наук, які активно слугують розвитку головної виробничої сили суспільства – людини, його здібностям і обдарованості, збільшенню користі, яку він приносить суспільству – не з центральних місць належить психології. Формування особистості майбутнього спеціаліста у вузі – складний і багатосторонній процес,

успіх якого зумовлюється, перш за все, організацією і плануванням діяльності студентів, активним виконанням ними конкретних задач, створенням зовнішніх і внутрішніх умов для інтенсивного виявлення необхідних якостей.

Формування особистості студента не тільки з подальшим розвитком і загартуванням якостей, отриманих ним до вступу, але і з розвитком нових, із здобуттям знань, умінь і навичок, необхідних для успішної майбутньої професійної діяльності. Психологічне вивчення діяльності є водночас і вивченням психології особистості і колективу.

Особливості діяльності визначаються за змістом її мети, предметом, на які вона направлена, ситуацією, засобами і способами, за допомогою яких вона здійснюється, результатами. Діяльність і особистість знаходяться в єдності: особистість – це суб'єкт діяльності. Всі психічні процеси, властивості, досвід людини проявляються і формуються в діяльності (в її різних видах). Склад психічних процесів, станів, властивостей, мотивів, знань, навичок людини, що проявляються в діяльності (психологічний зміст), обумовлюється її предметом, засобами, умовами, а також особливостями самої особистості.

Процес діяльності складається з пов'язаних між собою дій і починається з постановки мети на основі потреб і мотивів. На процес діяльності особистості і колективу впливає керівництво (управління діяльністю). Умови діяльності можуть бути сприятливими, підвищувати її ефективність, і несприятливими – важкими, екстремальними.

Виявлення психологічного змісту і структури студентської діяльності – одна з головних задач психології вищої школи.

Діяльність студента має велике соціальне значення, оскільки її головне значення – забезпечити підготовку спеціалістів для різних галузей народного господарства, реалізувати суспільні потреби в людях з відповідною освітою і вихованням. З розвитком суспільства змінюються цілі, способи, результати і предмет діяльності студентів: змінюється система знань, навичок, умінь, змінюються засоби навчання, підвищується роль професійної культури, самоосвіти упродовж всього життя і т.д. В діяльності студента все більшу роль буде відігравати самостійна робота, участь в наукових дослідженнях, виконанні професійних задач, спілкуванні з викладачами тієї професії, до вступу якої він готується у вузі.

Мотивація студентів у процесі навчання підвищується за своїм рівнем, вони все наполегливіше реалізують мету – успішно підготуватися до майбутньої трудової діяльності, виробити в собі

якості, необхідні спеціалісту. Але зустрічаються випадки, коли мотивами діяльності студентів лише бажання навчатися, отримати освіти.

Діяльність студента професійно направлена, вона є формою його соціальної та пізнавальної активності, вираження прагнень до життєвого самовизначення і самоствердження. Більшість студентів проявляють самостійність в навчальному процесі, займають активну позицію, віддають перевагу також формам навчання, які є не тільки засобом пізнання, але і засобом самовираження, можливістю відстояти особисту точку зору. До особливостей діяльності студентів слід віднести: своєрідність мети та результатів (підготовка до самостійної праці, оволодіння знаннями, навичками, уміннями, розвиток особистих якостей); особливий характер об'єкта вивчення (наукові знання, інформація про майбутню професію і т.д.); діяльність студентів проходить в запланованих умовах (програми, строки навчання); особливі засоби діяльності – книги, лабораторне обладнання, моделі майбутньої професійної праці і т.д.; для діяльності студентів характерна інтенсивність функціонування психіки, висока інтелектуальна напруга; в ході діяльності в студентів проявляються перевантаження, що викликають напругу (складання іспитів, заліків, захист дипломних проектів і т.д.).

У важких ситуаціях навчальної або суспільної праці можуть наступати деякі небажані зміни в діяльності: втрата внутрішньої організованості психічних процесів; зниження пам'яті, погіршення мислення (зустрічається на екзамені, під час перших публічних виступів); коливання ефективності, зниження точності практичних дій (при виконанні залікових завдань); заміна або втрата мети (тільки найкраща оцінка на екзамені, а не зміст відповіді на питання); ослаблення активності і зниження рівня дієздатності (внаслідок перевантажень, відсутності наукової організації навчальної праці); призупинка навчання, відмова, зрив (подача заяв про відрахування). Особливості діяльності студента яскраво проявляються вже на першому курсі. Перехід від навчання в середній школі до навчання у вузі характеризується різкою зміною умов, в яких здійснюється діяльність. Змінюється навчальний матеріал, викладацький склад, відбувається зміна оточуючого середовища в аудиторії, навчальному закладі, по місцю проживання і т.д. Всі зміни певним чином впливають на психічний стан студентів і в кінцевому випадку впливають на хід навчальної та суспільної діяльності.

Труднощі в діяльності першокурсників особливо помітні у тих студентів, які не отримали в школі достатніх навичок і вмінь

мисленневої діяльності. П. К. Анохін наголошував, що недостатній розвиток мислення викликає серйозні порушення здоров'я людей на перших курсах навчання у вузі. В дослідженнях Т.М.Куриленко показано, що на перших курсах найнижчий процент успішності (особливо в технічних вузах) і найвищий процент відрахування (в основному через неуспішність). Причини цього такі: перш за все, відсутність послідовності в системі навчання та виховання між середньою і вищою школою, невмінням першокурсників самостійно організовувати свою працю в нових для них умовах; порушення студентами режиму сну, харчування, відпочинку, аврали під час сесій, недостатня допомога і керівництво самостійною роботою першокурсників зі сторони викладачів; слабкий контроль деканатів і студентських суспільних організацій. В той же час певна частина першокурсників не знає, ким би вони хотіли бути і де працювати, і що свій факультет вони обрали по мірі ситуації, яка склалась (вплив батьків, вчителів, приклад друзів і т.д.). Адаптація студентів до навчального процесу у вузі – складне явище, що має різні напрямлення: адаптація до нового культурного середовища (місто, вуз, гуртожиток), колективу, діяльності (навчальної, суспільної, виробничої та ін.). Звідси впливає три основних аспекти адаптації: біофізіологічна, психологічна, соціальна. Отже, діяльність студента у вузі специфічна своєю метою, умовами, мотивами, співвідношенням з навчанням у школі. Водночас вона є основним шляхом формування особистості майбутнього спеціаліста з вищою освітою.

В управлінні діяльності студента важливу роль відіграє обернений зв'язок, всебічне і глибоке розуміння вихователями її ходу і результатів. Частіше за все, зв'язок містить інформацію про успішність студентів, їх суспільну діяльність, культуру поведінки. Набагато менше в ній виявлені знання направленості, темпераменту, характеру, здібностей, психічних процесів і станів студентів як психологічних передумов ефективності їх діяльності. В той же час вивчення цих передумов, урахування їх ролі в діяльності студентів в значній мірі визначають навчально-виховну роботу у вузі [4, с. 1-2].

Направленість – одна з важливих властивостей особистості студента. Вона виражається в цілях і мотивах його поведінки, потребах, інтересах, ідеалах, установках, переконаннях. Аналіз діяльності студента допомагає розкрити те, до чого він прагне, чому і в ім'я чого він цього хоче – словом, допомагає розкрити механізм цілеспрямованості його багатогранної діяльності. Направленість може носити суспільний характер, є нестійкою (повністю залежить від ситуації) або ж стійкою (визначити лінію поведінки).

Прагнення студентів до успішного оволодіння вузівською програмою, стійка направленість застосовувати свої знання, здібності і досвід на користь суспільству, показати себе в майбутньому творчим спеціалістом – важливе індивідуально-психологічна передумова успіху і ефективності його діяльності у вузі. В основі направленості особистості лежать її потреби, які можуть бути матеріальними (потреба в харчуванні, одязі, повітрі, житлу і т.д.). Потреби передбачають своє подальше задоволення і породжують захоплення, бажання, прагнення, емоційний стан, які змушують студента проявляти активність. Однією з важливих потреб є потреба в спілкуванні. В студентів перших курсів вона проявляється особливо помітно: у деяких із них перериваються особисті контакти, що склалися до вступу у вуз. В спілкуванні студенти пізнають не тільки інших, але і себе, опановують досвід соціального життя. Потреба в спілкуванні сприяє встановленню різносторонніх зв'язків, розвитку товаришування, дружби, стимулює обмін знаннями і досвідом, думкою, настроєм і переживаннями. Важливим показником розвитку направленості студентів є постановка ними суспільно важливих цілей, що стосуються навчання, і вироблення особистої професійної цілеспрямованості. Мотиви, що розвиваються, спонукають студента до постановки все більш значних цілей, а через них досягнення задовольняють його духовні потреби. Важливою психологічною передумовою успіху діяльності студента є інтереси, різно за змістом: до викладачів предметів, спорту, музики, техніки і т.д. Вони розрізняються також за стійкістю, широтою, впливом на діяльність. Стійкий інтерес студента до своєї майбутньої професії викликає у нього активність, творчість, прагнення скоріше і краще оволодіти спеціальністю. Слабкість або відсутність такого інтересу – одна з психологічних причин низької якості діяльності студента. Виникнення глибоких і стійких інтересів студентів до навчання, різним предметам є важливою умовою успішного формування їх особистості. Пізнавальні інтереси можуть розвиватися, але можуть і затухати. Причиною затухання інтересу до навчання можуть бути виникнення великих труднощів, недоліки в методиці навчання, організації навчальних занять і т.д. На діяльність студента впливають схильності, які визначаються інтересом. Схильність як виражена тенденція займається якою-небудь діяльністю, задовольняє головним чином пізнавальну потребу, потребу в діях. Більшість студентів схильні до участі в діяльності різного роду: до роботи в наукових гуртках, суспільній роботі, культурно-масовій діяльності, до занять спортом і т.д.

Викладачу важливо знати і враховувати ідеали студентів. Ідеали виступають як збудник і мета, а також приклада для наслідування. В залежності від того, на кого хоче бути схожий студент, кому він хоче наслідувати в своєму житті, формується його особистість. Професійний ідеал служить одним із мотивів самовиховання студента, його роботи над собою, стає внутрішньою його опорою і метою, допомагає не тільки подолати окремі недоліки, але і змінити поведінку та особисті якості. В діяльності і розвитку студентів велику роль відіграє світогляд – система знань, переконань, поглядів на оточуючий світ. Він проявляється в розумінні і оцінці дійсності, різних подій і фактів, в соціальній поведінці людини, його вчинках, діяльності. Суттєві особливості в поведінці і діяльності студентів викликаються відмінностями в їх темпераменті. Темперамент впливає не тільки на виявлення почуттів або швидкість переключення уваги, але і на інші психічні процеси, а також на виявлення рис характеру, на поведінку студентів на заняттях, на їх реакції в складних ситуаціях, на питання, завдання, оцінки. Темперамент впливає на хід і результати різних видів діяльності. Педагогічна дія, організація діяльності можуть вплинути на прояв того чи іншого темпераменту. Наприклад, у флегматиків можна підвищити швидкість відповідних реакцій, у холериків – зняти неврівноваженість, схильність до афектів, у меланхоліків – виробити впевненість і т.д. Це відбувається, головним чином, за рахунок формування навичок, звичок, уміння володіти собою, вплив на вибір товариша. Важливе значення для впливу на темперамент має правильна самооцінка студентами плюсів і мінусів особистої динаміки психіки і поведінки. Найкращі риси темпераменту розвиваються там, де панує бадьора, життєрадісна ситуація, де підтримується гарний робочий настрій, впевненість. Разом з направленістю особистості, темпераментом в діяльності студентів проявляється їх характер. Під характером розуміють відносно стійкий психічний склад людини. Це сукупність рис, що впливають на всю її поведінку. Викладачу важливо глибоко вивчати і знати характер кожного студента, його позитивні і негативні сторони. Це одна з умов правильного, цілеспрямованого й ефективного виховання, навчання і керівництва діяльністю студентів. Головне, що розкриває характер студента, – це вчинки і дії, особливо поведінка в колективі, успішність і суспільна робота. Але зовнішня поведінка не обов'язково адекватна внутрішнім якостям людини: соціально корисна поведінка не завжди свідчить про позитивні риси характеру.

Практично важливим є питання про недоліки характеру (лінь, скритність, недисциплінованість, жорстокість та ін.), причинах

появи і шляхи їх подолання в того чи іншого студента. Характер формується в процесі діяльності, залежно від її мотивів і загального відношення студента до оточуючого середовища. В діяльності студентів яскраво проявляються здібності, тобто такі їх психологічні особливості, які дозволяють і вдало оволодіти програмою вузу, ефективно удосконалюватися як майбутнім спеціалістам. В структуру здібностей входять увага, спостереження, виявлення якості мислення, пам'яті, уяви і т.д. Здібності студентів розвиваються разом з удосконаленням їх уваги, пам'яті, творчої уяви, мислення та інших психічних процесів і властивостей особистості. Не можна бути здібним педагогом, лікарем, інженером, фізиком, не будучи спостережливим, на маючи запасу знань, не володіючи живою уявою, гарною пам'яттю, глибоким мисленням, на виявляючи інтерес до своєї роботи.

Однією з передумовою гарного розвитку здібностей у студентів є їх інтерес до своєї майбутньої професії, наполегливість, розуміння відповідальності за свою підготовленість. Для того, щоб розвивати свої здібності, навіть талановиті люди повинні наполегливо працювати. Корисно самих студентів націлити на самовиховання здібностей.

Я.О.Пономарьов, Л.В. Сохань акцентують увагу на тому, що творчі можливості студента упрозорюються в процесі її само-реалізації й виявляються як здатності людини розкривати іншим власний внутрішній світ [1, 2].

Залежно від рівня притягань, індивідуальних особливостей особистості і відношення до оцінки студенти відчують радість, полегшення, слабкість, або ж, навпаки, пустоту, незадоволення і т.д. Перший екзаме́н особливо в діяльності студента, наявність незнайомої раніше ситуації веде нерідко на першому екзаме́ні до екзаме́наційного стресу негативного характеру. Стан стресу, що виникає, має відому цілеспрямованість і захисне значення, оскільки воно мобілізує ресурси нервової системи і організму, може прискорювати психічні процеси. Водночас стрес може погіршити сприйняття, увагу, пам'ять, мислення, точність руху. В студентів в процесі діяльності емоції і почуття виступають в ролі регулятора, посилюють і збуджують психологічну активність, вони впливають (позитивно і негативно) на сприйняття і переробку інформації, на направленість уваги і дій. Виконання навчальних, суспільних та інших задач діяльності вимагає визначення мети, прийняття рішення, подолання труднощів, мобілізація сил, управління собою, тобто виявлення волі. Тому високий рівень саморегуляції, уміння управляти своєю поведінкою є важливою психологічною передумо-

вою успішної діяльності студента. На екзамені, заліку, під час виступу на семінарі студенту необхідно мобілізувати інтелектуальні можливості, в повній мірі використовувати свої знання, досвід навчання у вузі. Разом з тим студенту треба працювати, щоб оволодіти навчальним матеріалом і справитися з суспільним дорученням. Рівень розвитку волі у студентів може бути різним. Це залежить від мотивів їх поведінки, досвіду, звичок і переконувальності. Одному студенту притаманна завзятість в досягненні мети, іншому – протиріччя в поведінці, лишня залежність від обставин.

Максимальна продуктивність розумової роботи можлива тільки при наявності душевної психічної рівноваги і спокійності. Великий вплив на психічний стан студентів мають успіхи у навчанні, такт викладача, його доброзичливість, повага їх гідності. Взаємовідношення, соціально-психологічна атмосфера в колективі завжди впливають на психічний стан студента. Особливість стану залежить, перш за все, від психічних властивостей особистості, мотивації і типу нервової системи.

Узагальнюючи вищезазначене, ми дійшли до таких **висновків**.

Після вступу у ВНЗ на психічний стан студента впливають відрив від дому (якщо вступ був пов'язаний з переїздом до нового місця житла), необхідність адаптації до умов і задач більш складних, ніж раніше, діяльності, підвищення вимог до самостійної роботи і т.д. В деяких вузах студентам перших курсів доводиться засвоювати навчальний матеріал приблизно в 2,7 рази більший, ніж в середній школі. Як підтримати і мобілізувати позитивні психічні стани студентів і як нейтралізувати, зняти, попередити негативні? Засоби і методи для цього – наукова організація праці студентів, переконання, навіювання, культурно – масова робота, спорт, індивідуальна співбесіда, піклування про розумне задоволення матеріальних і духовних потреб. Велика роль в підтримці психічних станів належить викладачу, який, починаючи заняття, може налаштувати студентів на активну роботу, створити атмосферу творчого піднесення. В становленні взаєморозуміння, бадьорості, оптимізму викладача, чіткості, планомірності дій, витримка сприяють виявленню у студентів психічних станів. У випадку не успіху у студента важливо пояснити йому його причину, підтримати словом, пообіцяти допомогти, порадити, як краще організувати самостійну роботу. Активізація викладачем вищих почуттів студентів, почуття обов'язку, відповідальності допомагає їм зберегти позитивні психічні стани. Знаючи суть і причини виникнення психічних станів, викладач ефективніше управляє діяльністю студентів, навчає і виховує.

Список використаних джерел

1. Бушай І.М. Динаміка образу світу учнів юнацького віку / І.М. Бушай // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова: Зб. Наукових праць. – Серія №12. Психологія. – К., 2004. – №1 (25). – С. 147 – 153.
2. Бушай І. М. Психокорекція образу світу старшокласників / І.М. Бушай // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім.Г. С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – Т. VII, Вип.6. – К., 2005. – С. 50 – 57.
3. Бытие и сознание. Человек и мир / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
4. Дмитрієва І.В. / Корекція художнього сприймання розумово відсталих підлітків засобами художньої творчості /І.В.Дмитрієва. – Автореф. дис. канд.пед. наук: 13.00.03 / Ін-т дефектології АПН України. – К., 2002. – 19 с.
5. Колісник О. Картина світу, конфлікти і смисл життя особистості / О. Колісник// Соціальна психологія. – 2005. – №1 (9). – С.42-49.
6. Череповська Н.І. Особливості формування символічного образу в художньо – графічній діяльності підлітків 2006: Автореф. дис.канд. наук: 19.00.07; Інститут психології ім.Г.С. Костюка АПН України / Н.І. Череповська . – К., 2006. – 20 с. – укр.
7. Завацька Н. Є. Особливості особистісної диференціації у залежності поведінки підлітків та її корекція / Н.Є. Завацька. – Автореф. дис. канд..психол. наук: 19.00.07; Ін – т психології ім.. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2002. – 20 с. – укр.
8. Свиначенко Р. М. Час у картині світу суб'єкта діяльності / Радіон Миколайович Свиначенко // Наукові записки Інституту психології ім.Г. С. Костюка / за ред. академіка С.Д. Максименка. – К.: Главник, 2005. – Вип.26, в 4-х томах. – Том. 4. – С. 30 – 33.
9. Свиначенко Радіон Миколайович. Відображення часової складової в картині світу суб'єкта: дис. канд. наук: 19.00.01. – Харків, 2008.
10. Грушевицкая Т.Г. Концепция современного естествознания / Т.Г. Грушевицкая, А.П. Садохин. – М.: ЮНИТИ, 2005.
11. Дубнищева Т.Я. Концепции современного естествознания / Т.Я. Дубнищева. – Новосибирск: Изд – во “ЮКЭА”, 2008.

The paper attempts a theoretical analysis of the problem of effective student and are individual – psychological conditions of the process.

Investigated the main factors that influenced the formation of a student's personality in learning: mental processes, states and individual – psychological features.

The article reveals the concept of “academic success” psychological factors distinguished academic achievement, analyzed results of the psychological factors of successful students.

An individual student as the subject of effective teaching – professional activities.

Keywords: identity, self-actualization, abilities, student performance.

Отримано: 14.02.2012 р.

УДК 376-056.36

О.В.Гаврилов

Особливості комунікації дітей з тяжкими порушеннями інтелектуального розвитку

У статті висвітлюються особливості вербального спілкування дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю, показані причини труднощів оволодіння ними мовленням як знаковою системою.

Ключові слова: категорії засобів спілкування, форми спілкування, вербальне спілкування, діти з помірною та тяжкою розумовою відсталістю.

В статье освещаются особенности речевого общения детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью, показаны причины трудностей овладения ими речью как знаковой системой.

Ключевые слова: категории средств общения, формы общения, речевое общение, дети с умеренной и тяжелой умственной отсталостью.

Спілкування відбувається за допомогою різноманітних засобів. В сучасній педагогіці виділяють три основні категорії засобів спілкування: експресивно-мімічні (“контакт очима”, кінетику, що включає в себе міміку, жестикуляцію, пантоміміку, паралінгвістику, екстралінгвістику); предметно-дійові (проксеміку, паралінгвістику та екстралінгвістику, пантоміміку); мовленнєві (висловлювання, запитання, відповіді, репліки).

Ці категорії засобів спілкування з'являються у дітей у тій послідовності, в якій ми їх щойно описали і складають основні комунікативні операції в дошкільному дитинстві.